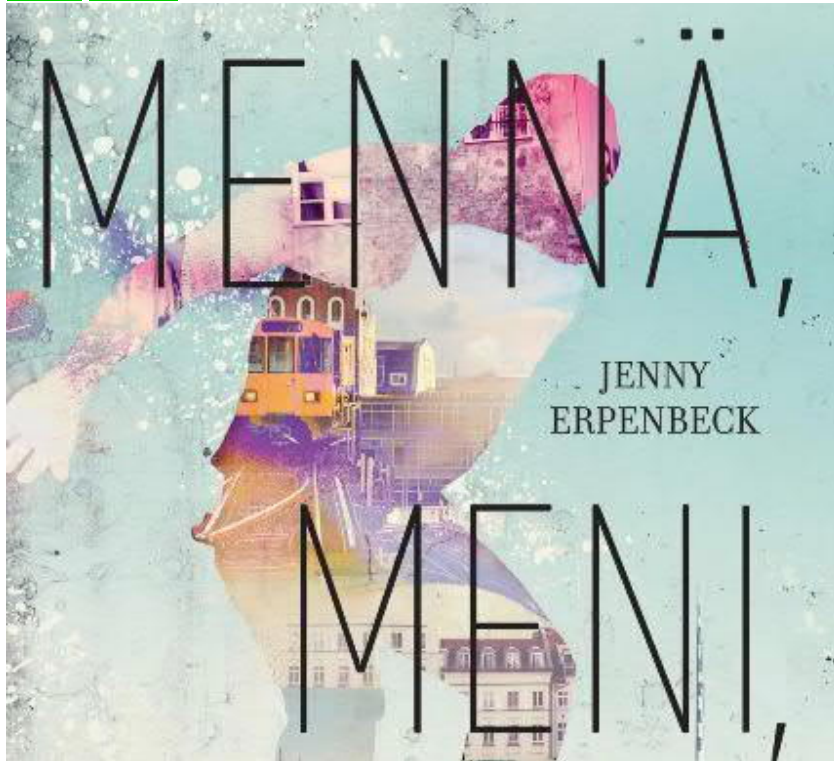

Jenny Erpenbeck: Mennä, meni, mennyt

[PM/31 ADMIN](#)

Nobody loves a refugee – RIITTA VAISMAA (11.7.2019)

Sanotaan, että tieto lisää tuskaa. Jenny Erpenbeckin kolmas suomennettu romaani *Mennä, meni mennyt* on tärkeä teos. Se osoittaa, että tieto tuottaa ymmärrystä ja empatiaa ja avaa silmiä, jos uskaltaa katsoa.

Richard on hiljattain eläköitynyt klassisten kielten professori. Hän on jäänyt leskeksi, ja rakastajatar on jättänyt hänet. Richard on elämässä kaiken kaikkiaan hieman ymmällään. Hän on elänyt pääosan elämästään Itä-Saksassa, ja vielä 15 vuotta muurin murtumisen jälkeen hän ei ole kunnolla kotiutunut uuteen valtakuntaan. Läheiseen järveen on hukkunut mies, joten Richard ei voi uida tai soudella, rantalenkitkin ovat saaneet ikävän sävyn.

Richard näkee sattumalta Aleksandersplatzin tuntumassa turvapaikanhakijoiden leirin ja sen yhteydessä mielenosoituksen. Hän kiinnostuu erityisesti siitä, kun kukaan mielenosoittajista ei suostu sanomaan ympärillä pörrääville toimittajille tai berliiniläisille nimeään. Sittemmin Richard nimeää mustia miehiä kirjallisuuden klassikoista tutuilla nimillä, ja hän myös ymmärtää, että nimettömyys voi joskus olla jopa suoja. Ainakin se on raja, jonka moninaista olemusta kirjailija pohtii romaanissa useasti.

Leiri puretaan, ja afrikkalaismiehet siirretään tyhjillään olevaan vanhusten palvelukeskukseen. Richard kiinnostuu miehistä. Päästäkseen heitä tapaamaan hän kehittää tekosyn haastattelututkimuksesta. Kun hän esittelee itsensä ja ns. tutkimuksensa henkilökunnalle, hän saa huomata, että ketään ei voisi vähemmän kiinnostaa hänen alaan sopimaton professuurinsa tai muutoinkaan hänen motiivinsa. Pian hän jo liikkuu talossa ilman lupia tai valvontaa.

Ricahrdin kysymyspatterissa ovat kaikki ne tyypillisimmät kysymykset, joita hyvinvoivat länsimaalaiset haluava kysyä ja jotka näyttävät kirkaasti vallitsevat ennakkoluulot. Miehet yllättävät Richardin, joka on valmis hylkäämään ennakkoluulonsa. Miehet kertovat hänelle uskomattomista matkoistaan ja osoittavat, että jokaisella on lähtönsä hyvä syy. Useimpien matka on tuonut eri puolilta Afrikkaa Libyaan ja sieltä salakuljettajien huteralla venekyydillä Italiaan. He ovat nähneet monien hukkuvan Välimeren.

Viattomuudessaan Richard voittaa afrikkalaisten luottamuksen.

Miehet ovat pelastautuneet maanosaan, jossa kukaan ei heitä halua. Jokaisen ensisijainen toive on saada tehdä työtä. Richard oppii, että kaikkien tavoitteiden este on Dublin II. Tämän sopimuksen mukaan heillä ei ole edes oikeutta hakea turvapaikkaa muualta kuin Italiasta, jonne ovat ensimmäiseksi sattuneet rantautumaan. Tästä seuraa järjetöntä seilaamista edes taas Eurooppaa. Vähän väliä on pakko käydä Italiassa, missä ainoa asuinpaikka on katu. Työtä Saksasta voisi hakea vasta, kun on tehnyt viisi vuotta työtä Italiassa, maassa, missä ei ole töitä italialaisillekaan.

Mennä, meni, mennyt törmäyttää onnistuneesti kasvottoman ja epäinhimillisen byrokratian ja ihmisten hädän. Kukaan ei välitä. Ei majoituspaikkojen henkilökunta eivätkä viranomaiset. Kaikki nostavat kätensä pystyyn. Ehkä he eivät ole pahoja vaan vain välinpitämättömiä, turhautuneita ja toivottoman työn kynnistämiä. Eräs juristi neuvoo, että saksalainen lapsi voisi olla avain Saksaan. Se voi toisaalta olla raskauttava seikka, kun epäillään lumeavioliittoa.

”Jos juttu alkaa olla liian vakava, Khalid sanoo, meillä ei ole täällä mitään mahdollisuuksia. Olen nähnyt sen ystäväni kohdalla. Jossain vaiheessa tyttöystävät ovat panneet suhteen poikki, Vanhemmat ovat olleet sitä vastaan. Tai sitten jossain olikin saksalainen poikaystävä.

Ithemba sanoo: Kyllä, näin se on. Nobody loves a refugee.

Eikö kukaan rakasta pakolaista? Tuota minä en usko, Marie sanoo.

Näin on. Kukaan ei rakasta pakolaista.

Detlef istuu etukumarassa viinilasi kädessään ja kuuntelee, mitä muut sanovat rakkaudesta.

Apollo sanoo: Minulla on tyttöystävä. Mutta en minä ikinä menisi naimisiin hänen kanssaan.

Marion kysyy: Mikset?

Jos minä nyt menisin naimisiin saksalaisen naisen kanssa, hän ajattelisi, että minä teen niin pelkästään sen takia, että saan paperit.

Etkö sinä avioituisi naisen kanssa, joka rakastaa sinua ja jota sinä rakastat, koska mahdollisesti vaikuttaisi siltä, että sinä teet niin vain saadaksesi paperit.

En avioituisi, Apollo sanoo.

Richard muistaa, kuinka hän ensimmäisen kerran Oranienplatzilla käydessään oli ajatellut: Rajoilla asiat toisinaan kääntyvät vastakohdikseen. Puute muuntaa ja vääristää jopa sen vähän, mitä voisi olla saatavilla. Pakolaisten on nähtävä päivittäin vaivaa säilyttääkseen arvokkuutensa, ja tämä taakka seuraa heitä sänkyyn asti.

Mitä pahaa siinä olisi, vaikka tekisitkin niin saadaksesi paperit? Richard kysyy.

Hän kuulee vielä korvissaan, miten asianajaja sanoi: Saksalainen lapsi! Saksalainen lapsi on ainoa asia, joka todella auttaa!

Kuule, Apollo sanoo, joku järjestys nyt sentään pitää olla. Ensin minulla pitää olla töitä, sitten asunto, sitten vasta voin avioitua ja hankkia lapsia.”

Uskomattoman pienistä avustuksistaan miehet lähettävät ison osa perheilleen. Elintasoerot konkretisoituvat Rickahrdille kouriintuntuvasti, kun hänelle selviää, että päältä ajettavan ruohonleikkurin hinnalla voi ostaa Nigeriasta sellaisen palan maata, joka elättää kokonaisen perheen. Tässä vaiheessa Richard on jo tutustunut miesten epäinhimillisiin kohtaloihin niin, että hänen ei ole vaikea valita.

Richardista tulee vakituinen vieras miesten majoituspaikassa. Hän huomaa, että talossa on myös saksan kielen opetusta, jota antaa upean kaunis nuori etiopialainen nainen. Richard aivan hurmaantuu, ja kohta hän jo opettaa pidemmälle ehtineitä miehiä. Mennä, meni, mennyt – epäpätevä nainen opettaa saksan verbit nerokkaan havainnollisesti. Richardia kiinnostaa nainen muutoinkin, mutta tämä on niin nopea käänteissään, ettei Richard ehdi edes puhelinnumeroa pyytää. Mennen tullen nainen kuitenkin ehtii avata Richardin silmiä kodittomien todellisuudesta.

Erpenbeck kirjoittaa vakavista asioista. Romaani ilmestyi saksaksi suuren muuton vuonna 2015, ja siihen aikaan teoksen tapahtumat myös ajoittuvat. *Mennä meni, mennyt* oli ilmestyessään polttavan ajankohtainen ja on sitä edelleen. Teos ei silti ole raskasta tai ahdistavaa luettavaa. Kirjailijan taito pitää koko ajan on ainakin nurkan takana tietynlainen hilpeys, huumori, on ihailtavaa. Richardin hyväuskoinen ihmettely, naiivius saa aikaan poreilevaa huumoria. Tätä tukee Jukka-Pekka Pajusen ensiluokkainen suomennos.

Pari miehistä käy Richardin kotona. Toinen opettelee soittamaan pianoa, ja toinen auttaa puutarhatöissä. Kerran Richardin taloon murtaudutaan. Kun mitään arvokasta ei ole viety, Richard ei tee ilmoitusta eikä etsi syyllisiä. Tekijä saattaa olla kuka tahansa. Asuntomurrot ovat melko yleisiä; nyt sellainen kohdistui hänen taloonsa. Richard siivoaa jäljet ja päättää yksinkertaisesti unohtaa koko asian. Hieno ratkaisu.

Rikhardin välitön kiinnostus uusiin tuttavuihinsa ja vilpitön halu edes jotenkin auttaa, edes luoda pieniä helputuksen hetkiä sietämättömään toivottomuuteen saa monet hänen naapurinsa ja ystävänsä mukaan toimintaan. On myös ilmiselvää, ettei kaikkia kannata pyytää.

Mennä, meni, mennyt päättyy, kun Rikhard päättää vuosikymmenten tauon jälkeen järjestää syntymäpäiväjuhlat. Kukin kantaa omalla tavallaan kortensa kehoon, eikä varsinkaan hyvää, mausteista ja värikästä ruokaa puutu. Juhlissa Richardin talossa ja puutarhassa on hilpeän ja samalla haikean karnevalistinen tunnelma. Erpenbeck luo juhlaan lämmintä kiintymystä, vaikka kaikilla ei juuri toivoa ole.

”— Ehkä Richard menee kesällä taas uimaan, joka tapauksessa hän ainakin istuu rannalla ja on onnellinen vettä katsellessaan, kuten on ollut menneinä kahtenakymmenenä vuotenakin. Rashid sanoi eräässä keskustelussa Richardille, että edes muisto ihanasta elämästä perheen kanssa ei riitä lohduksi, koska muisto on sidoksissa menetyksen aiheuttamaan tuskaan, eikä hänellä muuta ole. Mieluiten leikkaisin muiston irti itsestäni Rashid oli sanonut. Cut. Cut. Elämä, jossa tyhjän nykyhetken valtaa muisto jota ei vain voi kestää, elämä, joka kieltäytyy paljastamasta tulevaa, sellainen elämä on varmasti raskasta, Richard ajattelee, tavallaan elämä ilman vastarantaa.”

—

Jenny Erpenbeck (s. 1967) on syntyisin Itä-Berlinistä. Hän on opiskellut kirjansidontaa ja musiikkiteatteria. Kirjailijantyön ohella hän ohjaa oopperoita. Saksalaisen kirjallisuuden eturivin tekijältä on aiemmin suomennettu romaanit *Kodin ikävä* (Avain 2011) ja *Vanhan lapsen tarina* (Avain 2011).

Jenny Erpenbeck: *Mennä, meni, mennyt* (suom. Jukka-Pekka Pajunen). Tammi 2019. 413 s.

Riitta Vaismaa on kirjallisuuskriitikko